

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XVII. De victu, ac modo capiendi cibum: item de conviviiis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

CAPUT XVII.

De victu, ac modo capiendi cibum: item de convivio.

MAIORES nostri, uti in vestitu, ac corporis cultu, domiciliisque, sic in victu antiquum morem, ex Asiâ in gentium dispersione in Celticam delatum, bis mille quadringentos amplius per annos perpetuò retinuerunt; donec tandem in alias regiones, arma bellaque conferentes, transgressi, molliorem omnium rerum cultum didicerunt. De vestitu ac domiciliis supra dictum est. de victu nunc dicendum.

- 10 De cibo igitur sic Cæsar, belli Gallici comment. IV: *Non multum frumento, sed maximam partem lacte atque pecore vivunt: multumque sunt in venationibus.* Et comment. VI: *Agricultura non student, majorque pars victus eorum in lacte, & caseo, & carne consistit.* Item noster in libro de Germaniâ: *Cibi simplices: agrestia poma, recens fera, aut lac concretum.* Strabo, lib. IV, eadem ferè de Gallis: *Τροφή πολλή ἐκ γάλακτος, & κρεῶν παλιότων.* id est: *Cibus plerumque cum lacte, & carnibus omnis generis.* Idem de Chaucorum, Germanicæ gentis, insularis inter Amisiæ Albisque ostia, Plinius lib. XVI, cap. I: *Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutice.* Cæsar, belli Gallici comment. V, de Britannis: *Ex his omnibus longè sunt humanissimi, qui Cantium incolunt: neque multum à Gallicâ differunt consuetudine. Interiores plerique frumenta non serunt: sed lacte, & carne vivunt.* De iisdem Strabo, libro prædicto: *Τὰ δὲ ἤθη τὰ μὲν ὅμοια τοῖς Κελτοῖς, τὰ δὲ ἀπαλίστερα ἢ βαρβαρώτερα ὡς πῆσαι, γάλακτος δὲ ποσότης, μὴ τροποποιεῖν, ἀλλὰ πλεονεχίαν ἀπειρεῖς δὲ εἶναι ἡ κηπείας, & ἀλλὰ ὡν χωρητικῶν.* hoc est: *Ingentio partim similes sunt Gallorum, partim simpliciores, & magis barbari: ad id, uti quidam eorum, ob imperitiam, caseos non conficiant, quum lacte abundant; nec hortos colunt, aliarumve partium agricultura gnari sint.* Herodotus quidem idem de Scythis innuit, lib. IV: *Ζῶσιν ἢ μὴ ἀπ' ἀροτρῶν, ἀλλ' ἀπὸ κτηνῶν.* id est: *Non ab aratro, sed ex precoribus vivunt.* Homerus quoque in poematibus suis, verustissimo illo sæculo victum omnibus tribuit simplicem paucisque contentum, ac paratu facilem: eumque regibus pariter ac privatis, juvenibus ac senibus, diebus festis atque in nuptiis eundem; nempe carnis assas, easque ut plurimum bubulas. Vnde haud leve argumentum, morem hunc per primos post terrarum inundationem mortaleis, simul in Græciam, simulque in Celticam, & alias terras, ex Asiâ delatum. Sed de Germanis nostris auctores quid dicant, penitius introspeciamus. Cæsar, ut antè relatam, tradit, eos *non studuisse agricultura: nec multum frumento vixisse.* Hoc eis commune fuisse videtur maximè cum Gallis: de quibus Posidonius, apud Athenæum, lib. IV, cap. XIII, τροφή, inquit, ἐστὶ ἀρτοι ἀπὸ ὄλκων, κοῖα δὲ πικρά: id est: *Cibus est, panes quidem pauci, at multa carnes.* Ex frumento panem conficiebant præci Germani, ex avenâ etiam pulcem. Plinius lib. XVIII cap. XVII: *Primum omnium frumenti vitium arena est. & hordeum in eam degenerat; sic ut ipsa frumenti sit instar: quippe cum Germaniæ populi serant eam; neque aliâ pulce vivant.* Hodicè puls eadem per Germaniam frequens. quibusdam tamen in partibus ex hordeo frequentior.
- 40 Tacitus præcis Germanis cibum, inter alios, fuisse tradit *agrestia poma.* Cruda fuisse credo plerumque. nonnumquam tamen & cocta, unde mos etiam nunc idem nobis frequentissimus manet; aliis gentibus parum usitatus, aut planè ignotus. Appianus in Celticis, de Marcomannis à Cæsare in Galliâ cum rege Ariovisto victis: *Πόα ἐξεῖντο πρὸς τὰς ἀροτρῶνας τροφή, ἡ δὲ ἵππων ἕλκος:* id est: *In egestate herbis victitabant: equi verò virgultis.* Tacitus eodem libro, de Fennis, extremis versùs orientem æstivum omnium Germanorum: *Fennis mira feritas, sæda paupertas. non arma, non equi, non penates. victui herba.* Ex agrestibus autem fuit illis cibis pomis, quia cum ubertate & amplitudine soli, labore non contendebant: ut pomaria conferrent, hortos sepirent, & prata rigarent: ut testis est Tacitus, eodem in libro. Ergo nec leguminibus, neque oleribus, neque radicibus. sive bulbis vesciebantur. quod de Britannis quoque testatur Strabo, loco supra dicto. Plinius, in proœmio libri XII: *Summum munus homini datum arbores silvæque intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libris vestis. etiamnum gentes sic degunt.* Lacte Germanos multo victitasse, tradit Cæsar. Tacitus heic nominat *lac concretum.* Id quale fuerit, haud satis liquet. nam interpretes heic nihil agunt. Butyrum fuisse, ego dixerim. sic enim Plinius, lib. XI, cap. XLI: *Mirum barbaras gentes, que lacte vivunt, ignorare, aut spernere tot sæculis casei dotem; densantes id alioquin in acorem jucundum; & pingve butyrum. spuma id est lactis; concretiusque, quàm quod serum vocatur. Non omittendum, in eo olei vim esse: & barbaros omnes, infantesque nostros ita ungi.* Satis apertè disertèque butyrum heic appellat *lac concretum,*

concretum, ut Tacitus. Idem Butyrum idem Plinius, lib. xxviii, cap. ix, vocat *lac coactum*, in his verbis: *E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui divites à plebe discernat. plurimum è bubulo, & inde nomen. pingvissimum ex ovibus. fit & ex caprino: sed hieme calefacto lacte, æstate expresso tantum, crebro jactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, aliàs praligato. Additur paululum aqua, ut acefcatur. Quod est maximè coactum, in summo fluitat. id exemtum, addito sale, butyrum est, oleosum naturâ. Reliqua decoquunt in ollis. ibi quod supernatat, oxypala appellant.* Sic ego lego locum mirè ab imperitis librariis luxatum: quem jam antea vero ordini restituere tentarunt viri docti. Ceterum satis constat, Plinii ævo *barbaras gentes*, quasi peculiari vocabulo, dictos fuisse maximè Germanos, & nonnumquam Britannos. Ex Strabone supra quia intelleximus, Britannorum quosdam, caseos non confecisse: de eadem gente loquutum Plinium, simulque de Germanis, apud quos fuit, haud dubitaverim. Ad Germanos spectare, quòd ait *barbaros butyro ungi*, superiori capite ostensum est. At Tacitus quia inter cibos Germanorum caseum non nominat, quem tamen recenset Cæsar: per *lac concretum* intellexisse illum, caseum juxta atque butyrum, existimo. Falluntur, qui ex Plinio butyrum Celtarum credunt inventum. quidpe Strabo, lib. xvii, Æthiopicis id etiam fuisse pro oleo testatur. & non solum 1500 circiter annis ante Strabonem divus Jesaias, cap. vii, sed & Salomon, Proverb. cap. xxx, vers. ultimo, in Hebræorum gente ejus meminerunt.

Super carnibus discrepare inter se videntur Cæsar ac Tacitus; illo *pecuinam*, hoc *ferinam* tradente. Ego, utramque Germanis fuisse in cibo, ex hac auctorum diversitate colligo. Sed aperte id, atque disertè testatur Mela, lib. iiii, cap. iiii: Germanorum mores recensens. *Victu, inquit, ita asperi incultique, ut crudâ etiam carne vescantur, aut recenti, aut cum rigentem in ipsis pecudum ferarumque coriis, manibus, pedibusque subigendo renovant.* Mos hic edendi carnem crudam servatur hodiè à barbarâ gente Tatarorum. Manibus tamen, aut pedibus non subigunt: sed inter equum stratumque posita insidentes, uno atque altero curriculo calefactam macerant; statimque vorant. Indorum quoque nonnullos olim piscibus, alios verò carnibus crudis victitasse, auctor est Herodotus lib. iiii. At Germani, non modò manuum pedumque subactione maceratam, sed recentem quoque id est, pectori ac feræ recens macrata excisam, vorabant: ut liquet ex Melâ. quod etiam Tacitus intelligere videtur, ubi *recentem feram* cibum iis fuisse tradit. Atque equidem nescio, an pecuinam carnem, manibus pedibusque subactam, ferinam verò recentem eos comedissem voluerit Pomponius. nam fera facilè statim omnis consumi recens potuit: bovis autem, animalis multo majoris, partes in posteros dies adservabantur. Nisi verò & ferarum & pecudum parteis adservatas, manibus pedibusque subigendo renovasse eos, id est, iterum calefecisse putes. Assâ quoque usos fuisse carnem, luculentum est testis Posidonius, apud Athenæum, dicto lib. iv, cap. xlii. *Γερμανοί, inquit Athenæus, ως ἰσθητοὶ ποσειδῶνι ἐν τῇ τελευτῇ, ἀρῶσαν παροφείρον* κρέα μεληδὸν ἀπὸ κηρύα. id est: *Germani, ut auctor est Posidonius lib. xxx, in prandium adferunt carnes membratim assas.* Non modò assas, sed & elixas habuisse consanguineos Germanorum Gallos: testatur idem Posidonius apud Athenæum, eodem loco, his verbis: *Ἡ τροφή ἐστὶν, ἄρτοι μὲν ὀλίγοι, κρέα δὲ πολλὰ ἐν ὕδατι, καὶ ὄψα ἐπὶ αἰθράκων, ἢ ὀβελίσκων.* id est: *Cibus est, panes quidem pauci, at carnes multa, elixas in aquâ, vel super pruinis, aut in verubus assa.* De Germanis juxta atque Gallis eadem Diodorus, lib. v: *Πλησίον δὲ αὐτῶν ἐχθάραι καὶ, γέμισται πυρὸς, καὶ λιθῆται ἐχθάραι & ὀβελίσκους ἀπὸ κηρύα κρεῶν ὀλομερῶν.* Hoc est: *Prope eos focis sunt igne ardentibus, ollisque ac verubus instructi, qua integrorum membrorum carnibus referta sunt.* Strabo, lib. iv, de Gallis ita: *τροφή πλείστη μὲν γάλακτος, καὶ κρεῶν παντοίων, μάλιστα δὲ ἴδιων, καὶ νέων καὶ ἀλις ὄν.* id est: *Cibus plurimus cum lacte est, & carnibus omnis generis, maximè suillis; recentibus juxta & salitis.* Initio autem libri vii, Germanos fuisse ait Gallis καὶ μορφῆς, καὶ ἤθεος, καὶ βίους ὁμοιωμένους, id est, & facie, & moribus, & victu similes. Ergo & ipsi Germani omnis generis carnibus, quemadmodum hodiè, olim etiam victitarunt. Ac de suillâ carne, præsertim salitâ, quis ambigat? quando cibus ejus in tam frequenti hodièque est apud Germanos, maximè Vestfalos, reliquosque Saxonici nominis nationes, usu, uti ab exteris etiam populis tamquam pro pudore objectetur. Idem Strabo, libro tertio, Cerretanicas Cantabricasque ex Hispaniâ laudat pernas: Athenæus verò lib. xiv, cap. xxi, Gallicas. Marcusque Varro, de re rusticâ lib. ii, cap. iv, non modò pernas, sed & succidias. At hodiè Vestfalica perna omnium habentur nobilissimæ. Sale verò usos jam olim Germanos, patet ex Taciti annalium lib. xiii; ubi hæc leguntur verba: *Eadem æstate inter Hermundurios Catosque magno prælio, dum flumen, gignendo sale secundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem*

libidinem cuncta armis agendis; religione insita, eos maximè locos propinquare cælo, precesque mortalium à deis nusquam propius audiri. inde, indulgentiâ numinum, illo in amne, illisque silvis salem provenire, non, ut apud alias gentes, eluvie maris, arescente undâ; sed super ardentem arborum struem fusa, contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum. Idem de confectioe his in oris salis tradit Plinius, lib. xxxi, cap. vii, his verbis: Gallie Germanique ardentibus lignis aquam salis infundunt. Hispania quadam sui parte è puteis hauriunt; muriam appellant. Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut que per se cinere sincero vim salis reddat. alibi corylus laudatur. ita infuso liquore salso, carbo etiam in salem vertitur. Quicumque ligno confit sal, niger est. Atque hoc est, quod Varro, de re rusticâ libro primo, capite octavo, sic refert: In Galliâ Transalpinâ, intus ad Rhenum, cum exercitum ducerem, aliquot regiones accessi, ubi nec vitis, nec olea, nec poma nascuntur; ubi agros stercorearent candidâ fossitiâ cretâ, ubi salem nec fossitium, nec maritimum habent: sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salis pro eo uterentur. Doctissimus Lipsius legendum heic censet, intus Rhenum, particulâ additiâ rejectâ. At quomodò? An alia etiam fuit Galliâ Transalpina extra Rhenum in Germanico solo? Cave credas. Rectè, intus ad Rhenum: id est, in interiore Galliâ Transalpinâ, quâ ad septemtriones simul & versùs orientem ad Rhenum vergit. Sed ad Germanos meos redeo. Ferinâ carne recenti quotidie vesci potuerunt: quidpe quum ingentes olim per omnem Germaniam silvæ; & venatus quotidianum in pace Germanorum fuerit exercitium. Atque in ipsis verum utique fuit, quod Pomponius Mela, lib. i, cap. viii, de quibusdam illis Africæ populis, Cyrenaicæ provinciæ conterminis, tradit his verbis: *Vitæ asper, & munditiis carens. potus est lac, succusque baccarum. cibus est caro, plurimum ferina. nam gregibus, quia id solum optimum est, quoad potest, parciunt. Germanis quidpe etiam in unis gregibus summas fuisse opes, infra patebit. De prædictis Fennis, ita ibidem Tacitus: Fennis mira feritas, fæda paupertas. non arma, non equi, non penates. vitæ herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes: quas, inopiâ ferri, ossibus asperant. idemque venatus viros pariter ac feminas alit. passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Idem de Scritofinni refert Procopius, rerum Gothicarum lib. ii: Οἱ δὲ Σκριτοφίνοι ἡμετέραν τὴν Βοιωτὴν ἔχουσιν. ἔτι δὲ ἱματὰ ἐνδιδοσκοποῦσι, ἔδὲ ὑποδημητοὶ βαδίζουσιν, ἔτι οἶνον πίνουσιν, ἔτι τὴν ἐδώδιμον ἐκ τῆς γῆς ἔχουσιν. ἔτι δὲ αὐτοὶ γὰρ ζωογῶσιν, ἔτι τὴν αὐτῆς αἰ γυναικῶν ἐργάζονται. ἀλλὰ αὐτοὶ αἰεὶ ἐξω πῶς γυναικῶν τῆς ἡμετέρας μόνων διατηροῦσιν. θηρίων τὴν δὲ ἄλλων ζώων μέρος τὴν ζῆμα αἰεὶ ὕλαι αὐτοῖς φέρουσι, μερῶν ὑπερφυῶς ὕσαι, καὶ τὰ ἔρη, ἀπὸ τῆς αἰετῆς. Ἐκρέασι μὲν ἡμετέραν αἰετῆ ἀλισκομένων σπιζοῦσι. Hoc est: Scritofinni belluarum in morem vitam degunt: ut qui nec vestibus operiantur, nec calceati incedant; nec vinum bibant, nec ullum è terrâ habeant cibum: siquidem neque excolunt eam, neque, que iis uxores sunt, quidquam operantur: sed juxta cum viris semper venatibus student. nam feras, & alia animalia, ut magnas opeis, silva ferunt immensa, que in montibus hujus regionis sternuntur. ferarum carnibus captarum semper vescuntur. Hæc igitur de cibo præcūm Germanorum.*

De potu sic noster ibidem: *Potui humor ex ordeo, aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus.* Genus hoc potus antiquissimum post aquæ lactisque potum: ut quod etiam ante terrarum inundationem primi sæculi mortales habuisse existimo: si vini usum primus invenisse rectè creditur Noachus. cujus rei nullum certum habemus documentum. Post inundationem certè, ad urbis Babylonicæ structionem, fuisse in usu, quum lingvæ nationesque distinguerentur, colligitur ex eo, quod omnes simul gentes, inde in orbem universum sparsæ, antiquissimis temporibus eo usæ sunt. Strabo, lib. xvii, de Æthiopicis: Ζῶσι δὲ ἀπὸ κέγχρου καὶ κριθῆς, ἀφ' ὧν καὶ τὸν ποῖον αὐτοῖς. id est: *Milio atque hordeo vitant: ex quibus etiam potum sibi conficiunt.* Plinius, libro vigesimo secundo, sub finem capituli ultimi: *Et frugum quidem hæ sunt in usu medico. Ex iisdem sunt & potus: zythum in Ægypto; celia, & ceria in Hispaniâ; cervisia, & plura genera in Galliâ, aliisque provinciis.* Germaniam eum puto intelligere, & insulas Britannicas. Idem auctor, libro decimo quinto, capite vigesimo secundo: *Est & occidentis populis sua ebrietas, fruge madidâ: pluribus modis per Gallias Hispaniasque; nominibus aliis, sed ratione eadem. Hispania jam & vetustatem ferre ea genera docuerunt. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. meros quippe hauriunt tales succos; nec diluendo, ut vina, mitigant.* Scilicet idem potus, eadem ratione ex fruge madidâ confectus, per Æthiopiam, Ægyptum, Hispaniam, Galliam, Britannias, Germaniam, adeoque per omnes mundi partes bibebatur; speciebus tamen diversis, nominibusque aliis. Thracibus eundem fuisse, nomine βρύττων, auctor est Hellanicus, antiquissimus scriptor, apud Athenæum, libro x, capite xiv. De Pannoniis item, Illyricâ gente, parte Celtarum, Dio lib. xlix, his verbis: τὰς τὴν κελθῶν, καὶ οὐρ

ὄζυ κέρυκος ἔϊσθίον ὁμοίως κὲ πίνον. id est: *Hordeum ac milium edunt iuxta ac bibunt.* Apud
 Ægyptios certè tam vetustus fuit zythi potus, uti ab Osiride, vetustissimo eorum deo, in-
 ventum crediderint; teste Diodoro, in libro primo. Atque hinc etiam sacris in libris, Nu-
 mer. cap. vi. Judic. xii, & Lucæ i, per *sicera* Hebræorum, ipsum zythum intelligi, fa-
 cilè suspicer: utique quum Hebræi Ægyptiis fuerint ferè contermini; pars certè Syriæ
 antiquæ, quæ Ægypto contigua. Isidorus Origin. lib. xx, cap. 111: *Sicera est omnis potio,*
quæ extra vinum inebriare potest. cujus licet nomen Hebraum sit; tamen Latinum sonat pro eo,
quòd ex succo frumenti vel pomorum conficiatur, aut palmarum fructus in liquorem exprimantur:
coctis que frugibus aqua pinguior, quasi succus, colatur; & ipsa potio sicera nuncupatur. Zythi igitur,
 sive cervisiæ usum majores nostri habuere jam inde à primordio gentis Celticæ, unà
 cum gente ex Asiâ in Europam delatum. Patriâ hodiè lingvâ vocatur *bier*, & Saxonica
 dialecto *beer*. quod antiquissimum ejus esse vocabulum, ex ipsâ Asiâ, à confusione primæ
 væ linguæ, unà cum re in septentrionem delatum, ex eo conicere datur, quòd ex eadem
 radice cum Hebraicâ voce *bar*, quæ frugem seu frumentum significat, originem cepisse
 videatur; quia ex fruge fiebat. unde & Græca vox mansit *πυρὸς*, frumentum seu triticum
 & ipsa notans. Ægyptiorum quoque vocabulum, quod Græci, suæ linguæ accommodan-
 tes, scripsere *ζυθος*, sive *ζυθον*, eadem ratione à fruge, seu frumento petitum videtur, nam
 Græca etiam ex eodem haud dubiè manavit fonte vox *σῖτος*, ipsa quoque frumentum si-
 gnificans: & similior Sarmatarum, quorum partes nunc Poloni ac Bojohæmi, *zyto*. Ab
 Hebraico *bar*, simili modo deductum est eidem genti vocabulum *biriah*; quod pulmen-
 tum farinaceum exponunt interpretes in lib. 11 Samuelis cap. xiii. Athenæus, prædicto
 lib. x, cap. xiv, zythum antiquissimis temporibus vocitatum fuisse & *βρύτον*, citat ex Ar-
 chilocho, Hellanico, ac Sophocle. Id vocabulum ego nescio, an non ex eadem origine
 cum birâ, seu berâ nostrâ, promanaverit; quasi *βερύτον* principio dictum. At potus is in
 Ægypto, Hispaniâ, Galliâ, ac Thraciâ sublatus est. quamvis nostrâ hac ætate in quasdam
 Galliæ parteis consuetudo bibendi, ratioque coquendi revectæ. Manet præterea per
 Germaniam: cujus partes antiquæ, Norvagia, Dania, Svedia, Finnia, Lappia. item per
 Britannicas insulas, & per Sarmatiam. Germani, ut antè dictum, nunc vulgò vocant
bier: & Britanni, quamvis aliis litteris, *beere*, eodem tamen sono. Hinc Gallis etiam
 dicitur *bierre*; Italisque *birra*: licet antiquo interdum utriusque vocabulo, Galli
cervoise, Itali *cervigia*. Dani, ac Norvagi nominant *al*. quod vocabulum etiam Angli, ab il-
 lis traditum, in usu habent; aliâ tantum dialecto *ale* nuncupantes. Distingvunt tamen *ale* à
beere: quòd hoc lupulo conditur, illud verò non item. Ea gens, quæ nunc peculiari nomine
 vocatur Slavonica, Hungaris ab meridie contermina, suâ lingvâ adpellat *oll*; veteri haud
 dubiè vocabulo Germanorum, à quibus innumera alia in suum mancipavere sermonem.
 Reliquæ Sarmatici sive Slavici generis nationes eundem potum nuncupant *pivo*, voca-
 bulo derivato à verbo *piti*, seu *picè*, quod bibere potareque significat; quemadmodum
 Aristoteles, ἐν τῷ περὶ μέθης, adpellavit *πῖνον*, à verbo *πίνεν*. Germanicè eadem ratione di-
 xeris *drincken*; Anglice *drinke*; Danicè ac Svedicè *dricke*; quasi *potum* dicas. Antiqui
 nominis Gallici *cervisia*, tam ineptas, tamque absurdas reddere doctos etiam viros etymo-
 logias, miror; ceuid dictum sit quasi *cerebibia*, quia Ceres, id est, fruges bibitur; vel quasi
Cereris vis in aquâ. unde etiam ipsum vocabulum vulgò corrumpitur in *cerevisiam*: quum
 tamen nomen id non Latinum, sed Gallicum esse testetur disertus Plinius, dicto libro xxii,
 capite ultimo. Magis placet illorum ratio, qui à Gallico sive Celtico vocabulo *zerwe*, quod
 nunc inferioris Rheni ripæ incolæ vocant *terwe*, significatque frumentum, deductum exi-
 stimant. Isidorus, Origin. lib. xx, cap. 111: *Cervisia à Cerere, id est, à fruge vocata. est enim*
potio ex seminibus frumenti vario modo confecta. In quo pretio atque æstimatione præcis fuerit
 mortalibus, partim indicat Tacitus; ubi in *quamdam similitudinem vini corruptum humo-*
rem esse adfirmat: partim Diodorus; qui dicto lib. i, Osirim, id est, Liberum patrem in-
 ventorem ejus tradit. *Εἰ δὲ τις χῶρα*, inquit, *τὸ Φύλον τῆ ἀμπέλως μὴ προσδέχοντο, διδάξαι αὐτὸν*
Φασὶ τὸ ἐκ τῆς κερβῆς κατὰ σελὰς ἄζυμων πῶμα, λεπτῶν ἢ πολλῶν τῶν οἶνον δωδίας κὲ δυναμειος.
 id est: *Quòd si qua tellus plantam vitis non admitteret; consiciendum ex hordeo potum docuisse*
eum ajunt, fragrantia & efficacitate haud multum inferiorem. Hinc etiam Athenæo, lib. x,
 cap. xiii, οἶνος κερβυκος adpellatur, id est, *vinum hordeaceum*. Plinius, lib. xiv, cap. xxii,
 ut antè relatum; Hispaniâ, inquit, *jam & vetustatem ferre docuerunt.* Vidi ipse patriâ terrâ
 biram Dantiscanam annorum lxx, mirandæ nigredinis, spissitudinisque. quæ tamen post
 tantam vetustatem non in fitis, sed morborum remediis habetur.

Ceterum, præter biræ potum, lacte quoque sitim sedasse majores nostros, haud dubium
 est;

est: quando etiamnum pluribus Germaniæ in partibus agrestis biræ defectum lactis potu
 supplere videmus. Prisci quinetiam moris testem habemus apud Athenæum, lib. IV, cap.
 XIII, Posidonium: qui ipse olim Galliam (nescio an etiam Germaniam Cisterhenanam) in-
 gressus fuit. Γερμανοί, inquit Athenæus, ὡς ἰσορεῖ Ποσειδώνιος ἐν τῇ τετρακοστῇ, ἄριστον ποσοφείον
 κρέα μελιδόν ὠπιημέρια· καὶ ὑπὸ πίνουσι γάλα καὶ τὸ οἶνον ἀκράστον. hoc est: Germani, ut auctor est Posido-
 nius lib. xxx, in prandium ferunt carnis membratim assas: ac lac superbibunt, vinumque merum.
 Sed lac antiquissimum potus genus apud omnes mortales, post aquæ potum. De vino
 quod ait, id de Germanis Rheno, Germaniæ Galliæque termino, propinquis intelligend-
 um. posteriores quidpe nullum habebant, nec patiebantur vini usum. Tacitus, libro de
 10 Germaniâ: Proximi ripæ & vinum mercantur. quò pertinet & illud, quod paullo antè eod-
 em libro dixit: Crebra, ut inter vinolentos, rixæ. minùs quidpe rectè dixeris vinolentum
 eum, qui nil nisi cervisiam bibit. Auctor tamen de omnibus in commune loquens, à po-
 tiori præstantiorique potus genere vitium denominavit. Sic annal. XI, vinolentiam Che-
 ruscis adscripsit; quum tamen ad Albim flumen incoluerint, ultra Cattos; quos vina ad se
 inferri negat passos Cæsar, belli Gallici comment. IV; Svevos eos, nomine improprio, ad-
 pellans. Gallos vino usos, Cæsar etiam ævo, satis constat. De Ubiis verò Germanicâ gente,
 sic ipse dicto commentario: Vbi ceteris humaniores; propterea quòd Rhenum attingunt,
 multique ad eos mercatores ventitant; & ipsi, propter propinquitatem, Gallicis sunt moribus assue-
 facti. Contrà verò paullo antè de Svevis (qui sunt Catti aliis auctoribus: nunc Hassi atque
 20 Turingi:) Vinum, inquit, ad se omnino importari non sinunt: quòd eà re ad laborem ferendum
 emollescere homines, atque effeminari arbitrantur. Sic comment. II, de Nervii, Germanicæ
 originis in Galliâ populis: Nullum aditum esse ad eos mercatoribus: nihil pati vini, reliqua-
 rumque rerum, ad luxuriam pertinentium, inferri; quòd his rebus elanguescere animos, eo-
 rumque remitti virtutem existiment. Hodie magna pars ejus, quæ nunc dicitur Germania,
 utitur vino; incognito illic, vel rarissimo biræ usû. Ἀκράστον autem bibere vinum, atque
 meracum, hodieque tamquam summa observatur religio; rideturque in exteris nationi-
 bus vini dilutio. Atque hæc de potu priscum Germanorum; qui trium generum notatur:
 biræ, lactis, atque vini. quartum his adjici debet, potus aquæ; infimæ, omniumque rerum
 inopi plebi usitatus. Porrò Diodorus, lib. V, ita tradit de septentrionalibus Galliæ par-
 30 tibus: Διὰ δὲ τῶν ὑπερβολῶν τῆ ψυχῆς διαφθρομένης τῆς κατὰ τὴν ἀέρα κρύσεως, ἔτε οἶνον ἢ τὸ εἶλαιον
 φέρει. διὸ πρὸ τῶν Γαλατῶν οἱ τέτων τῶν καρπῶν στερομένοι, πῶμα καὶ σποδὸν ἀλάσσειν ἐκ τῆς κρύσεως τὸ
 προσωρεομένον ἔχον· καὶ τὰ κρέα παλιώσας, τῶ τέτων σποδύματι χρωτῶνται. hoc est: Ex-
 cessus frigoris in causâ est, ut corruptâ æris intemperie nec vinum nec oleum producat. Ideò
 Galli horum fructuum inopes, ex hordeo sibi potum consiciunt, qui zythus appellatur. favos
 etiam aquâ diluunt: dilutumque hoc potum illis præbet. Hujus potus, miror, non meminisse
 Tacitum in Germaniâ; quum non dubitem jam tum inibi eum fuisse in usû, uti nunc
 etiam est.

Cibus igitur priscis Germanis, atque potus quales fuerint, hæcenus expositum est.
 Proximus nunc videtur aptissimusque locus, modum capiendi cibum, & rationem convi-
 40 vandi explicare. Auctor noster, in libro de Germaniâ: Statim è somno, inquit, quem plerum-
 que in diem extrahunt, lavantur. Lauti cibum capiunt. Separata singulis sedes, & sua cuique mensa.
 Sedeis istas non sublimes, ex ligno, aut aliâ materiâ durâ ac validâ fabricatas fuisse, ex aliis
 auctoribus disco. Strabo lib. IV, de Gallis: Χαμνωῦσι καὶ μέχρη νῦν οἱ πολλοί· καὶ καθέζονται
 δεκνῶσιν ἐν τῆσσι. hoc est: Humi decumbunt etiamnum plerique, sedentes in toris cibum capiunt.
 Et Posidonius de eadem gente apud Athenæum, prædicto lib. IV, cap. XIII: κελπί τις
 χοῦς ποσὴν, χόρτον ὑπεράλλοις, καὶ ὑπὸ τετραπέζων ξυλίνων, μικρὸν ὑποτῆ γῆς ἐπηρμένον. id est: Galli
 gramine, seu feno substrato, libationes proponunt, super mensis ligneis, leviter à terrâ exstantibus.
 ubi per χόρτον idem intelligit, quod Strabo per τῆσσι. sic enim Aristophanes in Pluto; αὐτὶ δὲ
 κλίνης τῆσσι δροῦν. id est: pro lecto, torum seu stratum è juncis. Hunc morem, juncis integra
 50 conclavia, & cubilia confertendi, in Angliâ servari video; à veteribus haud dubiè Britan-
 nis acceptum. At priscis illis Gallis non tota conclavia fuisse conferta juncis, sive gra-
 mine, aut feno; sed ea tantum loca, in quibus quisque separatim confidere debebat; do-
 cet Strabo vocabulo τῆσσι, quòd plura numero strata denotat. quò etiam Taciti verba in-
 telligenda; separata singulis sedes. At magis proprium quiddam de Germanis innuere videtur
 Diodorus, lib. V, de Gallis simul Germanisque in hæc verba scribens: Ἀφνωῦσι καθέζονται
 πάντες ἐκ ὑπὸ τῶν γῆς, ὑπερῶμασι χρωτῶν· λύκων ἢ κύνων δερμάσι. hoc est: Cibum
 capiunt sedentes omnes, non in sedilibus, sed humi; pro stragulis, luporum aut canum exuvias subji-
 cientes. Hoc, inquam, Germanorum moribus quàm maximè conveniebat; ut qui cor-

pora etiam ferarum pellibus velabant; quod supra ostensum est. *Separata* igitur *singulis* *se-*
des, in sua cuique pelle, aut fœni graminisve toro.

Et sua cuique mensa, inquit noster. idem in Gallis notavit Phylarchus, apud Athenæum, lib. iv, cap. xiii: Τὸ δειπνον ἢ κατημερίους κύκλω· ἔπειτα δὲ τρεῖς ποδῆς εἰσπνεύχθησαν πᾶσιν. ἔτι δὲ ὅσον εἰκοσι. id est: *Cœnaturi considebant in orbem. deinde mense inferebantur, cuique sua. erantque numero viginti.* Communis igitur hic quoque Celtarum mos. Nec Celtarum tantum: sed & Indorum; teste Megasthene, Indicarum rerum scriptore, apud Athenæum, eodem loco. & Græcorum item: ut ex Homero notavit idem Athenæus, lib. i, cap. xi; singulis scilicet convivis adponi canistrum, mensam, poculum: unde iste versus:

Ἦ δὲ μὲν δαιτὶς κεκορημένα, δαιτὶς εἶσις.

Iam cœnâ sumus satiati, cœnâ aequali.

10

Unde haud inepto collegeris argumento, morem hunc ex Asiâ, à dispersione gentium secum attulisse Celtas nostros, à Noachi filii sibi traditum. unde & Indi & Græci habuere. *Ξυλινὰς* fuisse *τραπέζας* apud Celtas, *μικρὸν δὲ τὸ ἔγγυς ἐπιπροσθίαιας*, id est, *lignearum mensas, leviter à terrâ exstantes*, supra ex Posidonio cognovimus. qui ipse Gallorum mores inspexit, ut auctor est Strabo, lib. iv. Humiles videlicet fuere, quia ipsi convivæ non sublimes in sedilibus, sed humi in pelle, aut graminis toro adsidebant.

Locum prandii & cœnæ monstrat Diodorus, in dicto lib. v. *πλησίον δὲ αἰτῶν ἐχθάραι κέν), γέμισαι πυρὸς, καὶ λείπητας ἔχθασαι, καὶ ὀβελίσκους παλῆρας κρεῶν ὀλομερῶν.* id est: *Prope eos sunt foci, igni ardentes, ollisque & verubus instructi, qua integrorum membrorum carnibus referta sunt.* 20 Ignem struxerunt haud dubiè eodem modo, uti etiamnum fit in Vestofalia: & illius tractus agris: ubi integra adgeruntur robora. Sic de gentibus, Istri ostia, & Thraciæ monteis, Pontumque & Mæoticas paludeis accolentibus, Virgilius *γεωργικῶν* III:

Ἴψι in defossis specubus secura sub altâ

Otia agunt terrâ: congestaque robora, totasque

Advolvère focii ulmos, ignique dedere.

Locus igitur prandii & cœnæ fuit iuxta focum: unde statim cibus, ex verubus atque ollis petitus, in mensis collocari potuit. Mela lib. ii, cap. ii, & Solinus cap. xvi, Thracis tradunt epulanteis focos circumfedisse. Ceterum de Gallis ita Phylarchus, dicto loco apud Athenæum: *Τρεῖς ποδῆς εἰσπνεύχθησαν πᾶσιν. ἔτι δὲ ὅσον εἰκοσι, κρεῶν μεσοὶ νενεμημένων καὶ ἄρτοι ζυμίτη μεγάλοι παρῶσπερονημερίοι ἡσσαν πρὸς πῆς κρέας.* hoc est: *Mense tripodes inferebantur. he numero erant viginti, carnibus in singulos viros distributis onusta: magnique panes fermentati carnibus erant adfixi.* Nempe sua cuique portio discreta, unâ cum pane adfixo, in mensâ adponebatur. Alium tamen modum adponendi cibum tradit idem Phylarchus ibidem paulo antè. sic enim Athenæus: *παρὰ δὲ τὰ γαλάκταις, Φησι φύλαρχος ἐν τῇ ἐκῆ, ἐν πῆς τραπέζαις ἄρτους πολλὰς καὶ τεκελασμένους ἀπορηθεῖν χυθῶν, καὶ κρέατα ἐν τῇ λείπηται.* id est: *Apud Gallos, ut auctor est Phylarchus lib. vi, affatim mensis panes multos confractos imponi, & ex abeniis carnes.* De pane contrariam refert narrationem Posidonius, apud Athenæum eodem loco; & ipse Galliæ morum lustrator, ut antè dictum. *Ἦ τσοφῆ,* inquit, *ἐστὶ ἄρτοι μὲν ἐλίχοι, κρέα δὲ πολλὰ.* hoc est: *Cibus est, panis quidem paucus, at carnes multe.* Nisi fortè in quotidiano familiarique victu panis adpositus fuerit paucus; in conviviis verò multus. nam Phylarchus de regiis narrat epulis: Posidonius autem de quotidiano, atque inter domesticos usitato cibo. Porro Phylarchus tradit τὰ κρέα fuisse νενεμημένα singulis. quod nonnulli interpretantur *carneis discissas.* verum *in singulos viros distributas* intellexisse Phylarchum, patet ex Posidonio; qui integra membra etiam in privatis prandii atque cœnis adposita fuisse testatur. superioribus namque verbis hæc statim apud Athenæum subjungit: *Προσφέρουσι δὲ ταῦτα καθαρῶς μὲν, λεοντωδῶς δὲ τῶν χερσῶν ἀμφοτέρωθεν αἰροντες ὅλα μέλη σποδάκνυσιν.* id est: *Mensis carnes equidem pure atque munda inferuntur: leonum verò ritu ambabus manibus membra integra attolentes, morsu dilaniant.* Nec mirum, integra cuique adposita fuisse membra; quum præter hæc atque panem, nihil omnino ad prandium, vel cœnam habuerint. etenim Tacitus, *Epule*, inquit, *& 50* *quamquam incomiti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt.* & postea: *Cibi simplices; agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. sine apparatus, sine blandimentis expellunt famem.* Tum, si quid alicui ex suo carnis membro supererat, id in crastinum adservari, eidemque iterum adponi poterat. Unde etiam nunc in Germaniâ Saxonica, item in Daniâ, Norvagiâ, Svediciâ, Finniâ, Livoniâ, Prussiâ, consuetudo adservandi cibum frigidum in totas etiam septimanas. Ceterò, integra ferarum pecorumque membra piscos verutis adfixisse Celtas, fidem facit mos hodiernus, Germanorum maximè, & Britannorum, Svedorum, Danorum, Norvagiolorumque: apud quas genteis non tantum membra, sed corpora integra verutis adfixa

40

50

adfixa interdum conspiciuntur. Addit Posidonius, apud Athenæum, ista: Ἐάν ἢ ἢ π δυοπο-
 πασον, μαχαιρίω μικρῶ ᾧ ᾤκονεν, ὁ πῖς κελῆς ἐν ἰδίᾳ θήκη ᾧ ᾤκονεν. hoc est: Si quid verò
 difficilius dirvellatur, cultello id præcidunt, qui vaginâ teētus, & loco peculiari conditus, in propin-
 quo est. Ab hac antiquâ Gallorum, sive Celtarum consuetudine hodiernum puto manere
 morem in Galliâ; ubi etiamnum uno universi utuntur in prandio atque cœnâ cultro. De
 vasis, quibus cibi adponebantur, ita legitur apud Strabonem, lib. 111, in descriptione Hi-
 spanorum: κηρίοις ἢ ἀργείοις χερῶνται, καθάπερ οἱ κελπί: id est, ut vulgò interpretantur; Vasis
 utuntur cereis, ut & Galli. At quis hoc credat? Doctissimus Casaubonus ad hunc locum
 commentans, de Gallis idem Diodorum lib. v significare putat verbis suprâ citatis. Sed
 10 quid geographo cum hac metaphorâ? Omnino lego κερμῖνοις seu κερμῖνοις, id est, ficti-
 libus. sic enim Posidonius apud Athenæum, libro prædicto, de Gallorum conviviis: τὸ δὲ
 ποτὸν οἱ διακονεῦντες ἐν ἀργείοις περιφέρουσιν, ἰοικῶσι μὲν ἀμβύκοις, ἢ κερμῖνοις, ἢ ᾠροῖς. Ἐ γὰρ τὰς
 πίνακας, ἐφ' ὧν ταῖς τροφῶς περιτίθενται, ποῖτας ἔχουσιν οἱ ἢ χαλκῆς, οἱ δὲ κἀνεὰ ξύλινα καὶ ἀλευρί.
 id est: Qui sunt à poculis, potum ferunt in vasis olla similibus, aut fictilibus, aut argenteis. Ex
 eadem materiâ sunt & patinae, quibus adponunt cibos. quidam tamen æneas habent: nonnulli pati-
 narum loco canistra lignea, è vitilibus contexta. Et quis non credat, Strabonem illud ex eodem
 Posidonio habuisse; quem toties super rebus Gallicis citat? Cibum igitur & potum haud
 dubiè Germani nostri mensis intulerunt iisdem vasis fictilibus atque ligneis, quibus Galli.

Polybius etiam, apud Athenæum lib. 1, cap. xi, Hispani cujusdam regis tradit in me-
 20 dio domus crateras fuisse positos aureos argenteosque, vino repletos hordeaceo, id est,
 celia, sive ceria. sed hoc in Hispaniâ; ubi auri argenteique magna vis. In Germaniâ tunc
 nullæ dum argenti, nedum auri venæ etiam posterioribus seculis repertæ. Auctor tamen
 noster, in libro de Germaniâ, Est videre, inquit, apud illos argentea vasa, legatis & principibus
 eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm qua humo finguntur. At hæc apud legatos, ac
 principes. reliquos fictilibus tantùm ligneisque poculis bibisse, credibile est. & quia sæpè
 lacte sitim expellebant: catinis id ac patinis, non poculis, contentum habuisse eos existi-
 mo. nec lac tantùm, sed & biram nonnumquàm. hinc quidpe in septemtrionalibus regio-
 nibus morem etiamnunc durare credo, patinis potandi. Auctor noster dicto loco: Quam-
 30 quàm proximi (Rheni, & Galliæ, Romanorum provinciæ) ob usum commerciorum, aurum &
 argentum in pretio habent. Itaque horum fortè principes argento quoque & auro potabant.
 Aliud genus poculi ostendit Plinius, lib. xi, cap. xxxvii: Vrorum cornibus barbari septem-
 trionales potant: urnasque binas capitis unius cornua implent. Item Cæsar, comment. v 1:
 Vrorum cornua, studiosè conquista, ab labris argento circumcludunt: atque in amplissimis epulis
 pro poculis utuntur.

Ceterùm Diodorus, dicto lib. v: Διακονεῦντες ὑπὸ τῶν νεωπέτων παιδῶν, ἐκ ἐχόντων ἡλικίας,
 ἀρρένων τε καὶ θηλέων. id est: Iuniores iis ministrant, femelle juxta & masculi; sed pueritia limi-
 teis nondum egressi. idque nudi. nam nudos perpetuò incessisse, donec pueritiam excede-
 rent, suprâ ostensum est. In conviviis tamen alios quoque adhibuisse ministros, mox in-
 dicabitur.

40 De convictibus igitur sic Posidonius, apud Athenæum. prædicto lib. iv, cap. viii:
 Ὅταν ἢ πλείονες συνδιδῶσιν, καθέλωται ἐν κύκλῳ. id est: Convivia plures ad cœnam si convenient,
 in orbem considunt. Et in eandem mentem Phylarchus ibidem, ut antè relatum: τὸ δὲ ἔπει-
 λὼ καθήμενοις κύκλῳ, ἐπιταῖ ἢ τελεῖται εἰς τὴν ἐξέτασιν πάντων. ἢ τοῖς ὅσον ἕκαστοι, κρεῖων μετὰ νεμεμηδίων.
 hoc est: Cœnaturi considerant in orbem. dein mensas inferebantur, cuique sua. ex erant numero
 xx, carnibus in singulos viros distributis onusta. Hæc etiam de complurium convictu Phy-
 larchus. ubi notandum; primùm eos confedissee universos: dein mensas fuisse illatas; non
 vacuas, sed cibo jam antea instructas. Modum atque ordinem in orbem considendi notat
 graphicè Posidonius, dicto loco: Ὅταν ἢ πλείονες συνδιδῶσιν, καθέλωται ἑὶ ἐν κύκλῳ. μέσθῳ ἢ
 ὁ κρεῖων, ὡς αὐτὸν φασὶν ἔχειν, διαφέρων τῶν ἄλλων ἢ κατὰ τὴν πολεμικὴν δειξιάν, ἢ κατὰ τὴν
 50 ἢ κατὰ τὴν πλῆθυν. ὁ δὲ ὑποδεδειγμένῳ παρ' αὐτῶν. ἐφεξῆς δὲ ἐκατέρωθε κατὰ ἀξίαν, ἢς ἔχουσιν ὑπεροχῆς.
 καὶ οἱ μὲν ὅσον ὑπερῶς ὁπλοφόρον ἔσται τῶν ὀπίσω παρεστέειν. οἱ δὲ δορυφόροι κατὰ τὴν αὐτὴν κα-
 θήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπότης συνδιδῶσιν. hoc est: Convivia plures ad cœnam si convenient,
 in orbem considunt: in medio verò præstantissimi sedes est, ceu totius cætus principis; ejus nimi-
 rum, qui ceteros vel bellicâ virtute ac dexteritate, vel nobilitate generis anteit, vel opibus. huic
 proximè adsidet dominus convivii: & utrimque deinceps pro splendore dignitatis, quâ excellunt.
 his à tergo adstant, qui scuta pro armis gestant. hastati verò ex adverso in orbem, quemadmodum
 domini, sedentes cibum unâ cum ipsis capiunt. Hunc considendi modum, ordinemque uti re-
 cte teneas; locum convivii finge ante focum, ignemque. dein fac confessum virorum

ἡμικυκλῶδες. adpone postea mensas tripodiceis, cuique suam, cum cibo supra descripto, qui confessus ipsorum dominorum erit, sive convivarum. Ex adverso pone alium confessum, itidem semicircularem, cum mensis, ac cibo: qui erit hastatorum, id est, clientum, sive militum dominos comitantium. Hic tamen semicirculus in tantum à priore diductus sit, uti & discrimen inter dominorum clientumque confessus, & spatium ad inferendas mensas cum cibus maneat. A tergo dein dominorum collocentur scutati stantes: qui potum dominis, aliaque ministrent. nam hos simul cum dominis (quod vult vulgata interpretatio) cibum cepisse, quemadmodum hastati, falsum est. Privatis in cœnis prandiisque puellæ puerique ministrabant parentibus impuberes; ut supra ostensum. majoribus in convictibus ministri etiam isti seu famuli scutati. Sic enim noster, in eodem libro de Germaniâ: 10
Nihil neque publica, neque privata rei, nisi armati, agunt. & postea: Ad convivia procedunt armati. Proinde dominos etiam in conviviis armatos fuisse, saltem gladio, certum est. Imaginem huiusmodi confessus, quo clarius intelligeretur, adponendam judicavimus. Ceterum à veteri istâ Celtarum consuetudine morem etiamnum in Germaniâ durare puto, quo famuli, seu domestici eodem in conclavi, unâ cum dominis, discretis tantum mensis, cibum capiunt; non modò in opidanorum, nobiliumque domibus; sed in principum quoque aulis. Quem morem, uti nimis comem, nimisque familiarem, ceteræ nationes mirantur, atque damnant.

Sed suum cuique in mensâ separatâ fuisse cibum, supra ostensum est. in distribuendo igitur cibo quem morem observaverint, indicat Diodorus, dicto lib. v: τὰς ἀγαθὰς αἰσθῶν 20
 παῖς καλῶς τῶν κρεῶν μοίρας γαστρίων. id est: *Egregiis viris pulcherrimas carniū portiones honoris causâ adponunt.* Nempe, qui omnium convivarum κέρτις, ἢ τὴν χορῆν κερταῖα, Διὰ Φέρων τῶν ἄλλων κέρτις τὴν πολέμων, aut, si talis nullus adesset, κέρτις τὴν γένεσιν, aut, si neque è nobilitate ullus, Διὰ Φέρων κέρτις τὴν πολέμων, ei pulcherrima adponebatur carnis portio. aliquanto dein deterior τῶν ὑποδεχομένων, id est, convivatori, seu cœnæ domino. ac sic deinceps reliquis, descendendo semper κατὰ ἀξίαν, ἧς εἶχον ὑπεροχῆς. Hunc quoque morem vetustissimum ex Asiâ Celtæ nostri, à dispersione gentium, in Celticam detulerunt. nam ab eadem origine Græcorum quoque antiquissimi heroas suos præstantissimis carniū membris in conviviis cohonestantur: ut patet ex Homeri carminibus. hinc isti sunt versus, 30
 Iliad. lib. v. 11:

Νώπιον δ' Αἴας τε διλυκέεσσι γέσθην
 Ἡρώς Αἰγείδης Δρυκρείων Ἀγαμέμνων.
*Tergis autem Ajacem longis honoravit
 Heros Atides late dominans Agamemnon.*

Auctor noster de Germanis: *Quotiens bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque.* ac cibo quidem largi apparatus. Hanc voracitatem ne quis majoribus nostris, tamquam ingens vitium, objectet, exprobreve; causâ ejus fuerunt crebri illi vehementesque motus. nam à venationibus, aut pugnis redeuntes, plerumque esuriunt homines. Hinc Herculi, omnium bellatorum principi, insignem adsignarunt voracitatem poetæ antiqui. ideòque larum avem, quam βύφαρον appellarunt, ei tribuerunt. 40
 Et Milonem Crotoniatem, athletam nobilissimum, insigniter fuisse voracem, antiquæ notant historiæ.

Porrò Germani nostri, adeòque universi Celtæ, ut suam quisque habuit mensam, suumque cibum separatam; sic pocula quoque habuisse singulos distributa, existimo. Quod etiam ex eo colligo argumento, quòd & Græcorum antiquissimi singulis convivis, uti canistrum, & mensam, sic poculum adposuere suum; quemadmodum notare est apud Homerum. Atque hinc Francorum nunc in Galliâ morem durare censeo. apud quos, licet convivæ uni eademque mensæ complures adsideant; poculum tamen adponitur cuique suum. nec temerè quisquam alterius convivæ poculo biberit.

Mutuo sese p̄ricos salutasse mortaleis propinando, cum ex aliis auctoribus, tum ex 50
 prædicto Homero, omnium antiquissimo, liquet. Quapropter hunc etiam morem, haud novum esse apud Germanos, nec pauca ante sæcula inventum, judico; sed primo statim post terrarum inundationem ævo, ex Asiâ in Celticam, per Aschenazem, ejusque liberos atque nepoteis, delatum.

Ceterò in privatis prandiis cœnisque uxores Celtarum, cum suo quamque marito, cibum cepisse, ita tamen, uti & ipsis separatæ fuerint singulis mensæ, haud dubium est. ac conviviis eas interfuisse, nullibi adnotatum reperio. De Illyriis equidem sic tradit Hermippus apud Athenæum, lib. vii, cap. xi: Ἰλλύριοι δειπνοῦσι καθ' ἑμῶσι, ἐξ ἑκάστης ἀγῶνις ἢ καὶ τῆς 70
 γυναι-

fig.

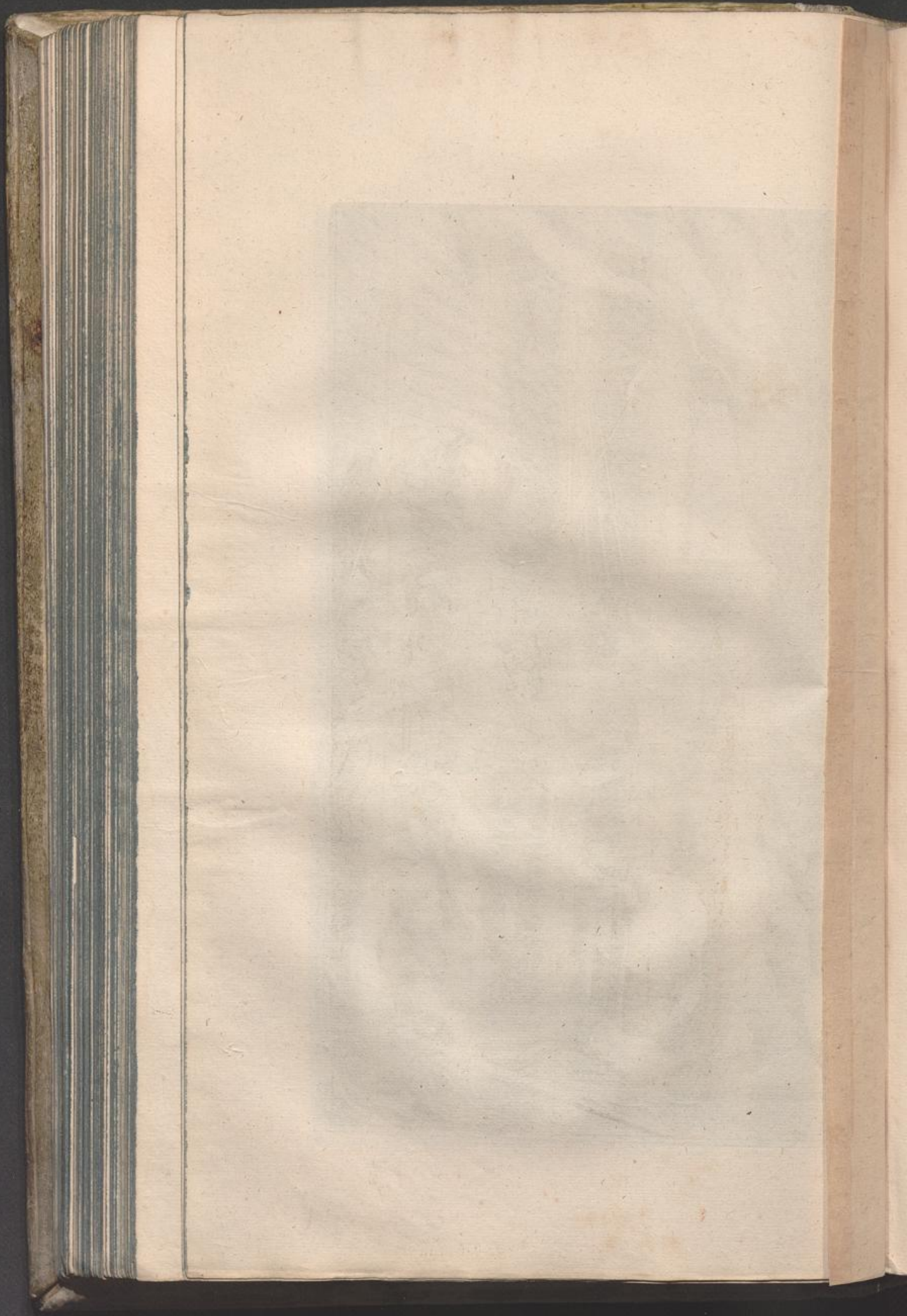
figura. j3 "

Figura 13 -

γοναίικας εἰς τὰς σαυραίας· καὶ καλὸν αὐταῖς προσπίνθαι αὐτὸν τυχῶσι τῶν παρόντων. hoc est: Illyrii cibum capiunt, potantque sedentes; ductis in eos conventus uxoribus: quibus indecorum non est, cuius eorum, qui adsunt, prabibere. Et in eadem mentem apertius Ælianus, variarum histor. lib. III, cap. XV: Οὐδέποτε Φόβουσι ἡνὺ πλὴ τοιαύτων αἰτίων ἔμεν εἰδὲ Ἰλλύριοι. ἀλλ' ἐκείνοι γε προσήλασαν καὶ κείνο τὸ ἴπικλημα, ὅτι εἰσὶν τοῖς ἐν τῷ σαυραίων περὶ σὶ ξένοις προσπίθῃ γυναιξίν ἕκαστον, εἰὰ βάλῃ, καὶ μὴδὲν προσήκῃ ἢ γυνὴ αὐτῶν. hoc est: Neque Illyrii carent hoc tempore tali culpâ bibendi. sed illi hoc quoque dedecus adjecerunt, quod in convivio hospitibus permittitur, ut unusquisque mulieribus propinet, si libeat; etiamsi mulier ad eum nihil spectet. Verum hic mos, quia pro singulari quodam refertur in Illyriis; ipsis solis proprium fuisse iudico.

10 Germanorum feminas convivii non introductas fuisse, haud ita obscurè indicat noster, in libro de Germaniâ, his verbis: Ergo septâ pudicitia agunt; nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviis, irritationibus corrupta. Ceterum de potatione atque ebrietate Germanorum infra dicitur; ubi de virtutibus vitiisque eorum erit sermo.

CAPUT XVIII.

De studiis, opibus, & opificiis: item de navigatione.

DE vestitu, cultuque corporum, ac victu priscum Germanorum postquam dictum est; tempus nunc locusque fuerit, studia quoque eorum indicare quibus singuli intenti vitam transegerint. De his ita Cæsar, belli Gallici comment. VI:

10 Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit. Et noster, in libro de Germaniâ: Quotiens bella non ineunt, multum venantibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque, fortissimus quisque, ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus, & penatium, & agrorum curâ feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebet. De militiâ, in quâ plurima omnium vitæ pars fuit, postea pluribus disceretur capitibus. In pace, ut ordines seu genera hominum, ita studia fuere diversa. Ad nobiles maximè spectant, quæ Tacitus narrat. quamquam non dubitem, ad ingenuos quoque, sive liberos, quos burgarios adpellabant, pertinuisse venationes. huc quidpe tres magnæ faciunt rationes. quarum prima, quod cibi plerique fuerunt in lacte, caseo, agrestibus pomis, & recenti ferâ: altera,

30 quod æquali libertate ingenui juxta cum nobilibus vixerint: tertia, quod gregibus, quoad poterat, parcebatur, ut supra demonstratum est. Porro Cæsar, prædicto commentario: Magna, inquit, vis est virorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcuunt. hos studiosè foreis captos interficiunt. hoc se labore durant adolescentess; atque hoc genere venationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Domi omnes per otium dediti erant somno, ciboque. nam convitiis, & hospitibus non alia gens effusius indulgebat; ut testatur noster, eodem libro. Tam ad ingenuos quoque, quam ad nobiles pertinere puto, quod idem noster postea refert, his verbis: Aleam (quod mirere) sobrii inter serâ exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate, & de corpore contendunt. Hoc tamen haud vulgare, nec crebrum fuisse existimo in universâ gente: sed quemadmodum nunc etiam per omnem Europam levissimus quisque, ubi omnia alia lufui defecerunt, temerè membratim de omni vestitu, ac denique de tunicâ etiam interiore, adeoque de capillo, ac barbâ, novissimo jactu contendunt. Servos, inquit idem noster, conditionis hujus per commercia tradunt; ut se quoque pudore victoriæ exsolvant. id est, ad alios populos, extra suam civitatem, per mercatores amandant; ubi ignoti. Hinc satis patet, turpem fuisse, & victo, & victori, novissimum illum de libertate & corpore jactum.

40

Mercaturam nobilitas Germanica nullo sæculo exercuit, nisi hoc postremo; quo jam pleraque majorum præclara instituta in pessimos mores abiverunt. quamquam ne hodiè quidem omnibus per universam Germaniam nobilibus decorum est id studium: sed iis tantum, qui exteris provinciis circa Rhenum ac Danubium Alpeisque contermini. apud reliquos nobilitatem, ut olim, nunc etiam amittere censetur, qui negotiatione, ut re servili, & liberali ingenuoque ac generoso animo minimè dignâ, sese contaminat. Sed antiquis temporibus, ut in reliquo orbe, quò execranda illa omnis simul pietatis, omniumque bonorum morum pestis nondum pervagata, sic apud Germanos nostros nulla omnino fuere commercia. quidpe, quum secundum naturam, ut infra ostendetur, viverent; pro se quisque cum suis naturali victui necessaria ex agris, pecoribus, ac feris quærebant. Polybius, lib. II, in universum de Gallis Italicis: ὁκόου δὲ καὶ κάμας ἀπειρήτους, δὲ λονπὲς καὶ ἀσπευὲς ἀμοίροι καθύστερος. διὰ γὰρ τὸ ἐβασδοκοῦν εἶναι, καὶ κρεωφαγεῖν, ἐπὶ ἧ μὴδὲ εἰδὸ πηλὸ

50